

2. Вербицкий А.А. Школа контекстного обучения как модель реализации компетентностного подхода в общем образовании / А.А. Вербицкий // Педагогика. – 2009. – № 2. – С. 12–18.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
4. Поташник М.М. Управление профессиональным ростом учителя в современной школе : метод. пособ. / М.М. Поташник. – М. : Центр педагогического образования, 2009. – 448 с.
5. Сергеева В.П. Профильное обучение в образовательном учреждении : метод. пособ. / В.П. Сергеева, И.Л. Ляпко ; под общ. ред. В.П. Сергеевой. – М. : Перспектива, 2009. – 124 с.
6. Слостёнин В.А. Педагогика: Инновационная деятельность / В.А. Слостёнин, Л.С. Подымова. – М., 1997; Андреев В.И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В.И. Андреев. – Казань, 2000. – 600 с.
7. Управление школой: теоретические основы и методы / под ред. В.С. Лазарева. – М., 1997. – 336 с.
8. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26–31.

РЕВЕНКО І.В.

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Процеси модернізації національної системи освіти, що відбуваються в рамках інтеграції України у європейський освітній простір, актуалізують питання переосмислення ролі вчителя, підвищення державних та суспільних вимог до його професійної підготовки. У світлі сучасної гуманістичної парадигми професійна діяльність вчителя має бути спрямована на формування всебічно розвинутої, творчої особистості, здатної в перспективі акумулювати, відтворювати та збагачувати культурні цінності суспільства. Це ставить перед майбутніми вчителями важливі педагогічні вимоги – уміння орієнтуватися у розмаїтті художніх цінностей та готовність використовувати виховний потенціал мистецтва у всіх сферах своєї професійної діяльності (на уроках, позакласній роботі, класному керівництві тощо).

Проблема професійної підготовки вчителів досить широко висвітлена у багатьох наукових працях. Зокрема, теоретичні основи естетичної підготовки майбутніх учителів обґрунтовано у працях С. Анічкина, В. Бутенка, Т. Завадської, Н. Конишевої, Г. Корольової, М. Лещенко, Л. Масол, Г. Петрової, Г. Тарасенко, З. Третьякової, О. Шевнюк, Г. Шевченко, О. Щолокової та інших учених.

Незважаючи на вагомі результати досліджень, присвячених проблемі художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів, поза увагою дослідників залишилися важливі питання, зокрема визначення структури готовності майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків.

Мета статті – визначити структуру та охарактеризувати компоненти готовності майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків.

У визначенні структури готовності майбутнього вчителя до художньо-естетичного виховання школярів ми поділяємо точку зору вчених (І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоєва, Н. Тарасевич та ін.), які досліджують проблему готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності на засадах особистісно-діяльнісного підходу, у контексті якого готовність розглядається як єдність її структурних і функціональних компонентів у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Звернення до особистісно-діяльнісного підходу в підготовці майбутніх учителів до педагогічної діяльності зумовлене тим, що саме діяльність є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. На цій підставі ми припустили, що структуру готовності майбутнього вчителя до художньо-естетичного виховання школярів можна визначити, виходячи з її загальної будови.

Отже, готовність до художньо-естетичного виховання школярів передбачає наявність у майбутніх учителів певного рівня сформованості компонентів, які відображають зміст цієї діяльності. Аналіз наукових праць [4; 7; 9; 11] дав змогу визначити, що діяльність учителя у цій сфері передбачає:

- мотиваційну діяльність, спрямовану на формування у підлітків позитивного ставлення до мистецтва, естетичних потреб та художніх інтересів, які мотивують спілкування з творами мистецтв;
- організаційна діяльність, спрямована на засвоєння учнями художньо-естетичних знань, організацію сприймання творів мистецтва, формування естетичних почуттів та переживань, суджень та оцінок, смаків та ідеалів;
- контроль, оцінювання та корегування результатів художньо-естетичного виховання.

Готовність майбутнього вчителя до художньо-естетичного виховання підлітків включає мотиви і цілі, що виникають на основі потреб, інтересів і відображають певну спрямованість особистості, її зацікавленість майбутньою діяльністю. Позитивна мотивація ґрунтується на правильному уявленні про значущість власного художньо-естетичного розвитку, про перспективи професійного вдосконалення, на впевненості майбутнього вчителя у власних художньо-творчих здібностях.

Художньо-естетична діяльність, як і будь-яка діяльність, зумовлена певною потребою. Важливе значення в художньо-естетичній підготовці майбутніх учителів мають естетичні потреби, що являють собою потребу в спілкуванні з високохудожніми творами мистецтва, образному опануванні світу в процесі діяльності на основі законів краси та досконалості, потребу у втіленні власних естетичних ідеалів.

Естетичні потреби в галузі мистецтва задовольняються в художньо-естетичній діяльності через спілкування з творами мистецтв та практичну

художньо-творчу діяльність. У структурі сприймання предметна спрямованість естетичних потреб зумовлюється бажанням опанувати різні аспекти мистецького твору: сприймання та переживання естетичних аспектів художньої форми; інтелектуально-почуттєве опанування змісту художнього образу; переживання відповідності чи невідповідності його естетичних властивостей власним естетичним ідеалам.

У процесі практичної художньо-творчої діяльності людина не тільки задовольняє естетичні потреби, а й перетворює життєвий простір відповідно до законів краси та власних естетичних смаків та ідеалів. Особистісна життєва значущість такої діяльності полягає у її двобічності, тобто людина у процесі діяльності не тільки перетворює дійсність, а й сама перетворюється та розвивається. Її суспільне значення полягає у створенні художньо-естетичних цінностей, що примножує та зберігає культурне багатство нації.

Наявність у майбутніх учителів естетичних потреб виявляється у їх зацікавленості цінностями художньо-естетичної культури суспільства, у художньо-творчому характері їх діяльності, в естетичних властивостях продуктів цієї діяльності тощо. Розвинутість естетичних потреб загалом визначає ставлення студентів до дійсності та мистецтва з позиції еталонів краси.

Естетичні потреби лежать в основі художньо-естетичних інтересів і є стимулятором їх формування та розвитку. Будь-який інтерес формується тільки в процесі діяльності. Різні види діяльності сприяють появі у людини вибіркового ставлення до предметів та явищ навколишнього світу. Так, художньо-творча діяльність сприяє розвитку в людини художньо-естетичного інтересу, який входить до структури інтересу як один із його видів. Художньо-естетичний інтерес визначається як вибіркова спрямованість особистості на пізнання прекрасного в мистецтві саме під впливом його емоційної привабливості, що виражається в емоційному прагненні до художньо-творчої діяльності та потребі естетичної насолоди [1]. Специфіка художньо-естетичних інтересів полягає в тому, що вони несуть в собі певну програму бажаних переживань. Порівнюючи художньо-естетичний інтерес з іншими видами інтересу, можна дійти висновку, що його основоположальною сутністю є яскрава емоційність процесів, що їх супроводжують.

Реалізація художньо-естетичних інтересів відбувається у трьох видах діяльності: сприймання художнього твору, набуття знань у галузі мистецтва, художньо-творча діяльність.

У працях багатьох психологів (Л. Божович, В. Крутецький, О. Леонт'єв та ін.) увага акцентується на пізнавальних аспектах інтересу. Значення інтересу полягає в тому, що він є важливою спонукальною силою до оволодіння знаннями, розширення кругозору, активних пошуків шляхів і способів поглибленого пізнання [6].

Отже, художньо-естетичні інтереси формуються у взаємозв'язку з пізнавальними інтересами. Як зазначає Є. Крупник, особистісними психологічними передумовами можливості виникнення художньо-естетичних інтересів є високий рівень інтелектуально-пізнавальної сфери та соціальна зрі-

лість [5]. Формування художньо-естетичних інтересів передбачає засвоєння майбутніми вчителями системи художньо-естетичних знань, які постійно розширюються та поглиблюються. Розуміння студентами значущості цих знань для їх професійної діяльності, а також для власного художньо-естетичного розвитку сприяє формуванню в них мотивації до їх засвоєння.

В основі пізнавальних потреб у галузі мистецтва лежать прагнення до істини, пізнання, тлумачення та розуміння естетичного змісту художніх явищ дійсності, які задовольняються через художньо-естетичну самоосвіту. Перенесення акценту на самоосвітню діяльність зумовлюється актуальністю особистісно-діяльнісного підходу у професійній освіті, з позиції якого особистість самостійно формує, “створює” себе, використовуючи самоосвіту як інструмент самовдосконалення.

Отже, художньо-естетичні інтереси та естетичні потреби майбутніх учителів є провідним чинником виникнення, перебігу та розвитку будь-яких видів їх художньо-естетичної діяльності, а також детермінує й позаестетичні види діяльності – пізнавальну, комунікативну та відповідні їм види потреб.

Якщо мотиви формуються на основі усвідомлення потреб, то на їх основі, у свою чергу, формується мета діяльності. Мета – це створений образ передбачуваного результату, на досягнення якого спрямована дія людини [10, с. 71]. Оскільки загальною метою художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю є формування їх готовності до художньо-естетичного виховання підлітків, то позитивне ставлення студентів до цієї діяльності можна розглядати як результат прийняття мети означеної підготовки.

Отже, з огляду на це в структурі готовності майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків ми виділяємо мотиваційно-цільовий компонент.

Крім мотивації до художньо-естетичного виховання учнів, не менш важливе значення має розвинутість емоційно-почуттєвої сфери особистості майбутнього учителя, оскільки художньо-естетичне виховання більше, ніж будь-яка інша діяльність, спирається на емоції та почуття, що формують творчі та естетичні якості особистості. Тільки естетичне ставлення майбутнього учителя до дійсності та мистецтва, сформоване у процесі його підготовки, здатне викликати відповідні емоції та почуття в дітей. Емоційність учителя є найважливішим фактором впливу й взаємодії у виховній роботі, який здатен мобілізувати школярів, спонукати їх до дій, активізувати їхню інтелектуальну активність.

Важливою складовою готовності майбутніх учителів до художньо-естетичного виховання підлітків є розвинуті естетичні емоції та почуття, що характеризують естетичне ставлення студента до дійсності та мистецтва.

Поняття “естетичні почуття” визначається як форма переживання людиною її ставлення до явищ прекрасного, як особливі почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в дійсності та мистецтві. Вони належать до вищих почуттів і притаманні лише людині як соціальній істо-

ті. Соціальна природа естетичних почуттів визначається не тільки їх культурно-історичними витоками, а й тим, що вони розвиваються завдяки участі особистості в суспільному житті.

У теорії естетичного виховання розвиток естетичних почуттів розглядається на основі активізації естетичного досвіду особистості, в органічній єдності емоційно-почуттєвої та інтелектуальної сфери (В. Бутенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.).

Особливий вплив на розвиток естетичних почуттів здійснює мистецтво, яке завдяки своїй художньо-образній формі виразності, багатим емоціям, якнайкраще сприяє художньо-естетичному розвитку особистості, розвитку її художньо-творчих здібностей. У процесі спілкування з різними видами мистецтва нагромаджується досвід емоційно-естетичних переживань, формуються естетичні смаки та ідеали.

Отже, у структурі готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків ми виділяємо емоційно-почуттєвий компонент.

Як відомо, підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності передбачає засвоєння студентами у процесі навчання сукупності знань.

На основі аналізу праць С. Анічкіна, О. Дубасенюк, Г. Корольової, Т. Люріної, Л. Масол, С. Мельничука, Г. Падалки, Г. Петрової, З. Третьякової, О. Щолокової можна встановити, що своєрідністю художньо-естетичного виховання школярів є те, що для його продуктивного здійснення вчителю необхідні спеціальні знання, тобто система наукових знань у галузі естетики та мистецтва.

У процесі дослідження ми конкретизували спеціальні знання, необхідні майбутньому вчителю гуманітарного профілю для здійснення художньо-естетичного виховання підлітків, а саме:

- знання в галузі теорії та історії мистецтва (види мистецтва, жанрові особливості, засоби виразності окремих видів мистецтва, мистецькі стилі та напрями різних історичних періодів, персоналії, мистецький тезаурус тощо);

- знання основ естетики (предмет, категорії, поняття, тощо);

- знання теоретичних та методичних основ художньо-естетичного виховання школярів (мета, завдання, принципи, засоби виховання, форми та методи організації художньо-естетичної діяльності підлітків, способи мотивації учнів тощо);

- знання художньо-педагогічного репертуару;

- знання психологічних особливостей формування структурних компонентів естетичної свідомості школярів підліткового віку (естетичного сприймання, почуттів, переживань, потреб, смаків, ідеалів), знання художніх інтересів та переваг підлітків.

З огляду на вищезазначене, в структурі готовності майбутніх учителів до художньо-естетичного виховання підлітків ми виділяємо когнітивний компонент.

Готовність учителя до педагогічної діяльності, що визначається мірою оволодіння ним змістом і засобами розв'язання професійних завдань, передбачає володіння знаннями в дії [2, с. 13]. Знання ніколи не існують окремо, вони завжди є елементом діяльності або вмінь.

На основі аналізу наукових праць О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, Н. Тализіної, присвячених проблемі підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності, зокрема до виховної, можна зробити висновок, що учитель-вихователь повинен оволодіти системою педагогічних умінь, пов'язаних з керуванням процесом виховання.

Художньо-естетичні вміння майбутнього вчителя ми розглядаємо як спеціальні вміння, що перебувають у тісному взаємозв'язку із загальними професійно-педагогічними вміннями. Ґрунтуючись на висновках учених щодо загальнопедагогічних умінь учителя, ми конкретизуємо такі художньо-естетичні вміння: інтелектуальні, конструктивні, організаторські, рефлексивні.

До інтелектуальних умінь у контексті нашого дослідження зараховуємо:

- уміння пошуку художньої інформації;
- уміння оперувати художньо-естетичними, гуманітарними та загальнонауковими знаннями;
- уміння оперувати предметними знаннями: у галузі музики, образотворчого мистецтва, театру, кіно, архітектури тощо;
- художньо-аналітичні вміння: художньо-естетичного аналізу (адекватна інтерпретація художнього образу, визначення головної ідеї твору) та художньо-педагогічного аналізу (визначення виховного педагогічного потенціалу змісту твору);
- уміння читання мови (засобів виразності) різних видів мистецтва (розуміння її діалогової природи та символічності).

Конструктивні вміння розуміємо як володіння способами планування, відбору та конструювання навчального матеріалу та методичного інструментарію, здійснення міжпредметних зв'язків. У галузі художньо-естетичного виховання школярів до таких відносимо:

- уміння конкретизувати мету та планувати завдання художньо-естетичного виховання школярів;
- уміння відбору продуктивних засобів, форм та методів художньо-естетичного виховання;
- уміння добору доцільного художнього репертуару в межах головної теми, та такого, що відповідає інтересам підлітків;
- уміння використання різних видів мистецтв у їх комплексній взаємодії, створення гармонійної композиції різних художніх творів;
- уміння встановлювати міжпредметні зв'язки гуманітарних наук та мистецтва, залучати художньо-естетичні знання та уміння учнів до змісту основного предмета (та у зворотному зв'язку).

Організаторські вміння вчителя виявляються у його здатності здійснювати різні види художньо-естетичної діяльності школярів таким чином, щоб її результати відповідали поставленій меті. Вони передбачають:

- уміння мотивувати художньо-естетичну діяльність школярів;
- уміння організації засвоєння учнями художньої інформації;
- уміння керувати процесом художньо-естетичного сприймання, керувати емоційним станом школярів;
- уміння організації процесу художньо-творчої діяльності підлітків у різних формах (індивідуальних, групових, колективних);
- уміння розробляти показники, за якими необхідно оцінювати рівень художньо-естетичних знань, сформованість естетичних якостей учнів;
- уміння в галузі поточного моніторингу якості особистісних естетичних характеристик підлітків;
- уміння оцінювати результати виховної роботи, корегування виховного процесу з урахуванням поточної інформації про стан об'єкта.

Важливим компонентом педагогічної діяльності вчителя є рефлексія. Орієнтація на рефлексію допомагає вчителю в індивідуалізації власної професійної діяльності, здійснювати самоаналіз, самооцінку, підвищувати рівень самоорганізації у процесі професійного становлення і розвитку. За допомогою педагогічної рефлексії відбувається критичний аналіз і визначення шляхів конструктивного вдосконалення власної діяльності.

Рефлексивні вміння майбутнього вчителя гуманітарного профілю характеризують його за самоаналізом, самовдосконаленням та глибоким зануренням у педагогічні ситуації, які пов'язані з художньо-естетичним вихованням підлітків. До рефлексивних умінь, якими повинні володіти майбутні вчителі гуманітарного профілю, зараховуємо:

- уміння аналізувати особистісні основи власної художньо-естетичної підготовки, визначати перспективи їх розвитку (власну естетичну свідомість та естетичне ставлення до мистецтва, їх окремі складові);
- уміння прогнозувати наслідки власних дій у процесі художньо-естетичного виховання школярів;
- уміння аналізувати та оцінювати переваги та недоліки власної виховної діяльності;
- уміння спостерігати та аналізувати вплив різних видів і жанрів мистецтва на внутрішній емоційний стан підлітків, на їх естетичні переживання;
- уміння спостерігати та аналізувати процес розвитку естетичних почуттів, смаків, ідеалів вихованців;
- уміння аналізувати вплив естетичних потреб дітей на розвиток їх художньо-естетичних інтересів;
- уміння визначати та аналізувати мотиви художньо-творчої діяльності школярів.

Отже, сукупність зазначених спеціальних умінь становлять функціональний компонент готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків.

Розуміння проблеми готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності ґрунтується на тому положенні, що ефективність педагогічної діяльності залежить не тільки від рівня теоретичної та практичної підготовки вчителя, а й від його особистісних якостей.

Визначаючи особистісні якості та властивості вчителя, які впливають на характер його взаємодії з учнями у процесі художньо-естетичного виховання, ми виходимо з того, що спілкування з мистецтвом, залучення до художньо-естетичних цінностей – це глибоко емоційний процес, який ґрунтується на співпереживанні.

Для виховання відповідних особистісних якостей в учнів, без яких не можливе повноцінне сприймання мистецтва, особистість учителя має характеризуватися емоційно-естетичною чуйністю та художньою емпатійністю.

Емоційна чуйність як стійка властивість особистості виявляється в тому, що вона легко, швидко та гнучко емоційно реагує на різні впливи – соціальні події, процес спілкування тощо. Це готовність людини відгукуватися “на себе”, “на інших”, “на природу”, “на мистецтво” [3, с. 226].

Емоційна чуйність у мистецтві спрямовується на естетичні аспекти його творів, отже, таку чуйність правомірно можна назвати емоційно-естетичною.

Емоційно-естетична чутливість до мистецтва, об’єктів навколишньої дійсності, природи, людей збагачує внутрішній світ людини, робить її духовно наповненою та відкритою, допомагає осягати сутність явищ, що відбуваються у дійсності. Усвідомлення її важливості в житті людини потребує цілеспрямованого формування цієї якості особистості. Суттєве значення у цьому процесі відіграє мистецтво. За допомогою усієї гами складних почуттів, таких як: радість, печаль, любов, щастя, гумор, що викликаються в людині художніми творами, мистецтво може здійснювати суттєвий вплив на поведінку людини у суспільстві, на оптимізацію її фізіологічних та психічних функцій. Емоційно-естетична чуйність також виступає відправною точкою розвитку естетичних почуттів, ставлень, потреб, естетичних смаків та інтересів особистості.

Розвинута емоційно-естетична чуйність учителя дає йому змогу виразно уявити мистецькі явища, допомагати учням розкривати їх естетичний зміст, тим самим формуючи таку саму чуйність у дітей.

Опанування художніх образів творів мистецтва пов’язується із співпереживанням, яке виражає специфічне ставлення людини до подій роману, драматичного, оперного, балетного спектаклю, образотворчих, музичних творів тощо. Воно передбачає різні градації співчуття їх героям.

Поняття “співпереживання” тісно пов’язується з поняттям “емпатія”. Обидва поняття ґрунтуються на людській властивості навмисно або мимоволі ставити себе на місце іншої людини, уявно перевтілюватися у неї.

У психологічній літературі поняття “емпатія” (від грец. *empathia* – співпереживання) визначається як розуміння емоційних станів іншої людини у формі співпереживання [10, с. 65]. Емпатійність – особистісна якість, здатність відчувати іншу людину, вловлювати її внутрішній стан, бачити світ очима інших, розуміти його так само, як і вони, сприймати їхні вчинки з їх позиції, водночас здатність пояснити іншим своє розуміння і дати можливість підтвердити або спростувати ці уявлення перед іншими [12, с. 450].

У контексті нашого дослідження емпатійність майбутнього вчителя має подвійне значення – як специфічна та педагогічна якість. З одного боку, художня емпатійність вчителя у мистецтві дає йому змогу формувати здатність до емпатії в учнів через вживання в образи героїв творів мистецтва. З іншого – ця якість є важливою для розуміння внутрішнього світу школярів.

Відомо, що вчитель повинен бачити світ очима школяра, інакше педагогічну співпрацю неможливо організувати ні на дидактичному, ні на психологічному рівні. Емпатійність вчителя – це стійка індивідуальна якість, спрямованість особистості, що виражається в готовності вчителя виявити емоційне тепло, співпереживання, співчуття, сприяння учневі [8, с. 71]. Така душевність педагога допомагає йому розвивати душевність школяра.

Отже, особистість учителя має характеризуватися емоційно-естетичною чуйністю та художньою емпатійністю, які становлять особистісний компонент їх готовності до художньо-естетичного виховання підлітків. Ці особистісні якості позначаються на всіх структурних компонентах художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю.

Висновки. Готовність майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків являє собою складну, інтегративну, професійно значущу якість особистості, що поєднує мотиви і цілі, ставлення, спеціальні знання та вміння, особистісні якості та властивості. Структура означеної готовності майбутнього вчителя містить єдність взаємопов'язаних та взаємодіючих компонентів: мотиваційно-цільового, емоційно-почуттєвого, когнітивного, функціонального та особистісного.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків.

Література

1. Демьянчук О.Н. Естетичний інтерес як педагогічна проблема / О.Н. Демьянчук // Психологія і педагогіка. – 1995. – № 3. – С. 12–16.
2. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О.А. Дубасенюк, Т.В. Семенюк, О.Є. Антонова ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2003. – 192 с.
3. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
4. Королева Г.И. Система эстетической подготовки студентов в высших учебных заведениях / Г.И. Королева, Г.А. Петрова. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1984. – 182 с.
5. Крупник Е.П. Психологическое воздействие искусства / Е.П. Крупник. – М. : Институт психологии РАН, 1999. – 240 с.
6. Крутецкий В.А. Психология : учебник для учащихся пед. училищ / В.А. Крутецкий. – 2-е изд., перераб и доп. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
7. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников : учеб. пособ. по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Б.Т. Лихачев. – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.
8. Максимець С.М. Місце емпатії в професіограмі вчителя / С.М. Максимець // Психологія : зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – Вип. 4 (7). – С. 67–72.
9. Третьякова З.И. Подготовка учителя к эстетическому воспитанию школьников : метод. пособ. / З.И. Третьякова, С.А. Аничкин. – Свердловск, 1975. – 81 с.

10. Цимбалюк І.М. Психологія : навч. посіб. / І.М. Цимбалюк. – К. : Професіонал, 2004. – 216 с.
11. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе : учеб.-метод. пособ. / Г.П. Шевченко. – К. : Рад. школа, 1985. – 144 с.
12. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С.Я. Батышева. – М., 1999. – Т. 3. – 488 с.

РЯБКО І.В.

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Модель моральних відносин, яка надає триєдиному простору професійної поведінки (діяльність, відносини і спілкування) етичного характеру, задається професійними етичними нормами, які закріплюють соціальні потреби в певних типах поведінки. Ці потреби на особистісно-професійному рівні виявляються в переліку бажаних морально-професійних рис і якостей службовця. Задані як етичні норми професійних відносин завдяки відповідній організації праці вони засвоюються особистістю і функціонують як норми її поведінки. Етична поведінка є наслідком моральних відносин між її учасниками, які породжує організація спільної професійної діяльності колективу. Моральні відносини є продуктом соціального спілкування.

Мета статті – розглянути роль і значущість соціуму та професійного спілкування в становленні моральних якостей державного службовця.

Сформувати себе як особистість державний службовець, як і будь-яка інша людина, може лише реалізуючи себе через відносини з іншими. Така соціальна роль спілкування зумовлена діалогічною формою соціально-психологічної взаємодії індивідів. Спілкування як соціальне явище є тією сферою, де соціальне переходить в особистісне, а особистісне стає соціальним, моментом суспільних відносин, де відбувається обмін індивідуальними ціннісно-світоглядними відмінностями.

Філософи і психологи одноставні в тому, що в спілкуванні та через нього відбувається взаємодія і взаємовплив індивідів, виявляються погляди і формується спільність думок, настроїв, позицій, досягається взаєморозуміння, здійснюється передача і засвоєння манер, звичок стилю поведінки, виникає довіра, згуртованість і солідарність, відтворюється спосіб життя тощо [2]. Тобто спілкування виконує функції соціальної перцепції, комунікації та інтерактивної взаємодії.

Українські етики Т. Аболіна, В. Єфіменко, О. Лінчук, І. Лосєв, О. Фортва, Є. Шинкаренко та інші значущість спілкування у формуванні моральних відносин пов'язують із його роллю в досягненні гармонії у відносинах на основі ціннісного ставлення до іншої людини. “Ідеал морального спілкування має пріоритет порівняно з рештою цінностей, бо є найвищим, граничним рівнем єднання, практичним вираженням творчо досягнутої гармонії у відносинах людини з іншими людьми” [6, с. 84]. Професійне спілкування державних службовців здійснюється в процесі вирішення управлінських завдань. Як